

Riigikohtunik Vahur-Peeter Liini eriarvamus distsiplinaarasjas nr 3-24-2036

1. Ma ei nõustu üldkogu otsusega kolmes küsimuses:

- a. X-i süüdimõistmises A Maakohtu esimehega kohtumisest keeldumises (I).
- b. X-i süüdimõistmises tsiviilasja nr 2-21-18723 menetlemisega venitamises (II).
- c. Kustunud distsiplinaarkaristuste arvestamisega karistuse määramisel (III).

I

2. Olen üldkogu enamusega nõus, et distsiplinaarmenetluse kord peab tagama selle, et distsiplinaarmenetluse kaudu ei saaks sekkuda kohtuniku sõltumatusesse. Erinevalt tavapärases teenistussuhtes toimuvast distsiplinaarmenetlusest on selleks KS-s kohtunike distsiplinaarmenetluses selgelt eristatud süüdistus- ja õigusemõistmise funktsioon. Süüdistusfunktsiooni täidavad KS § 91 lg-s 2 nimetatud isikud ja institutsioonid. Õigusemõistmise funktsiooni täidab aga neist sõltumatu distsiplinaarkolleegium.

3. Ma olen üldkogu enamusega põhimõtteliselt erineval seisukohal, kuidas sisustada KS-i järgi kohtuniku distsiplinaarmenetluse üldpõhimõtteid. Ma ei nõustu üldkogu seisukohaga, et distsiplinaarkolleegiumi menetluses kohaldub uurimispõhimõte. Seda ei toeta ükski KS-i säte. Nagu üldkogu otsuse p-s 13 on õigesti toodud, siis KS § 92 lg 1 p 3 järgi tuleb tõendid esitada distsiplinaarsüüdistuses. Sellest, et seadus ei piira otsesõnu distsiplinaarkolleegiumil ise tõendeid koguda, ei tulene distsiplinaarkolleegiumi õigust selleks. Menetlusõigus kuulub avaliku õiguse valdkonda ja seal ei kehti põhimõte, et kõik, mis ei ole keelatud, on lubatud. Üldkogu on üritanud leida uurimispõhimõtte kohaldamisele toetust KS § 96 lg-test 1 ja 3. Erinevalt üldkogu enamusest ei loe ma neist sätetest välja, et distsiplinaarkolleegium võiks kutsuda tunnistajaid istungile omal algatusel. KS § 96 lg-d 1 ja 3 annavad kolleegiumile aluse tunnistajad istungile kutsuda, kuid selle eelduseks saab olla poole taotlus tunnistaja ülekuulamiseks.

4. Olen seisukohal, et võistlev menetlus aitab ka paremini kaitsta kohtuniku sõltumatust. Kuigi üldkogu on leidnud, et uurimispõhimõte hõlmab nii süüstavate kui ka õigustavate tõendite kogumist, siis praktikas on oht, et sellist tasakaalu ei leita. Kuigi nõustun üldkoguga, et kriminaalmenetluse seadustiku sätted ei ole distsiplinaarmenetluses otse kohaldatavad, on minu arvates siiski asjakohane tsiteerida siin kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes, § 14 kommentaaris 4 toodut: „kohus ei saa ega tohi võtta endale süüdistuse funktsiooni, sest vastasel korral võib nii õiguslikel kui ka psühholoogilistel põhjustel unarusse jääda kohtu põhifunktsioon – kohtuasja erapooletu lahendamine“.

5. Vähendamaks võimaliku sekkumise ohtu kohtunike sõltumatusele on oluline, et oleks võimalikult selge, mida saab pidada distsiplinaarsüüteks¹. KS § 87 lg 2 defineerib kohtuniku distsiplinaarsüüteo väga abstraktselt. Seda olulisem on, et distsiplinaarsüüdistuses oleks selgelt määratletud, millist tegu distsiplinaarsüüdistuse esitaja kohtunikule ette heidab. KS § 92 lg 1 p 2 kohaselt peabki distsiplinaarsüüdistuses sisalduma süüteo kirjeldus ja toimepanemise aeg. Ideaalis võiks süüdistuse ese olla toodud süüdistuses välja eraldi selge taotlusena. Minu hinnangul ei nähtu ei praeguses asjas esitatud distsiplinaarsüüdistusest ega selle täiendusest, et X-i oleks süüdistatud selles, et ta keeldus A Maakohtu esimehega kohtumast. Seda asjaolu on küll distsiplinaarsüüdistuse p-s 17 mainitud, kuid

¹ Vt nt kogumik Veneetsia komisjoni kohtunikke puudutavatest arvamustest (COMPILATION OF VENICE COMMISSION OPINIONS AND REPORTS CONCERNING JUDGES) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2023\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2023)019-e), p 3.4.2.1.

sealt ei ole võimalik järeldada, et distsiplinaarsüüdistuse esitaja oleks pidanud seda eraldiseisvaks distsiplinaarsüüteoaks. See, milliseid tegusid süüdistuse esitaja X-ile distsiplinaarsüüteona ette heitis, nähtub selgelt süüdistuse p-st 18, mille esimeses lauses on etteheidetavad teod kokkuvõtlikult välja toodud. Seal maakohtu esimehega kohtumisest keeldumist mainitud ei ole. Seega ei oleks tohtinud X-i selles teos ka süüdi mõista.

II

6. Üldkogu enamus leidis, et X pani toime distsiplinaarsüüteo venitades tsiviilasja nr 2-21-18723 menetlemisega, mis seisnes selles, et ta ei teinud *ca* kaheksa ja poole kuu jooksul menetluses menetlustoiminguid. Kuigi distsiplinaarkolleegiumi praktikas on menetluses pikemaajalist tegevusetust peetud korduvalt distsiplinaarsüüteoaks, ei ole ma veendunud, et ainuüksi pikemaajaline paus menetlustoimingute vahel saaks iseenesest olla distsiplinaarsüütegu. Ma arvan, et see võiks olla süütegu üksnes koostoimes menetluse objektiivselt ebamõistliku pikkusega.

7. Isegi kui pidada võimalikuks, et tegemist on iseseisva süüteoga, siis ühes menetluses 8,5 kuu pikkust pausi ei ole seni distsiplinaarkolleegiumi praktikas rikkumiseks peetud. Seni on süüteoaks peetud kas oluliselt pikemat tegevusetust või tegevusetust mitmetes asjades. Üldkogu on küll maininud TsMS § 333¹ lg-t 1, kuid on selle sätte ilma pikemate põhjendusteta kõrvale jätnud. Minu arvates ei saa olukorras, kus enne 9 kuu möödumist ei saa menetlusosaline isegi taotleda menetluse kiirendamist, olla selline paus menetluses kohtuniku ametikohustuste rikkumiseks.

8. Ma arvan, et põhimõtteline viga üldkogu enamuse lähenemises on see, et kohtuniku rikkumise sisustamisel on võetud võrdluse aluseks ideaalselt tegutsev kohtunik. Distsiplinaarsüütegu ei saa olla aga pelgalt ideaalist kõrvalekaldu mine. See peab olema tavalise keskmise kohtuniku käitumise standardist oluliselt allpool olev käitumine. Seejuures tuleb arvestada objektiivset olukorda, sh kohtunike koormust ja nende käes olevate asjade arvu. Olukorras, kus nt A Maakohtus on tsiviilasju lahendaval kohtunikul ühe korraga käes keskmiselt 100 ja 200 asja vahel, ei saa eeldada, et ta iga asjaga igapäevaselt, iganädalaselt või isegi igakuiselt tegeleb. Kohtunik võib ja peabki asju prioritseerima. Seejuures peab kohtunikul olema suur otsustusvabadus, kuidas ta seda teeb ja enda asjade lahendamist planeerib.

9. Eelmises punktis toodud argumentatsiooni näitlikustamiseks võtsin juhuslikud kümme tsiviilasja, mille kassatsioonkaebus ootab Riigikohtus menetlusse võtmise otsustamist. Neist neljas oli menetluses olnud pause, mis olid pikemad kui 8,5 kuud, veel neljas oli pikim paus menetluses 6–7 kuud ning üksnes kahes olid pikimad pausid vaid 2–3 kuu pikkused. Tegemist on küll väikse valimiga, kuid ma arvan, et üldjoontes võiks see illustreerida olukorda sisulise vaidlusega hagimenetlustes. Seega ei saa pidada menetluses 8,5 kuu pikkuse pausi tekkimist tavapärasest kohtuniku käitumisest sedavõrd hälbivaks teoks, et seda võiks pidada kohtuniku ametikohustuse süüliseks rikkumiseks. Mõistlikuks ei saa pidada olukorda, kus 40% kohtunikest tuleks distsiplinaarkorras karistada.

10. Pean oluliseks rõhutada, et tsiviilasja õigele ja mõistliku aja jooksul lahendamisele mõjub palju kasulikult see, kui menetluses on küll 8,5 kuu pikkune paus, aga kohtunik valmistab seejärel asja põhjalikult lahendamiseks ette, võrreldes olukorraga, kus kohtunik teeb selle 8,5 kuu jooksul mõttetuid menetlustoiminguid, mis koormavad põhjendamatult nii menetlusosalisi kui ka toimikute ning teevad asja üksnes segasemaks. Kahjuks võib praegune üldkogu seisukoht suunata kohtunikke just viimati mainitud käitumise poole.

III

11. Jään distsiplinaarasjas nr 3-24-2147 tehtud otsusele lisatud eriarvamuse p-des 5–9 toodud seisukoha juurde, et kustunud karistuse arvestamine hilisemas distsiplinaarmenetluses on lubamatu. Selles eriarvamuses toodud argumendid on asjakohased ka praeguses asjas.

12. Praegu on üldkogu tõlgendanud KS § 88 lg-t 6 selliselt, et sel puudub igasugune regulatiivne toime. Minu arvates tuleks võimalusel sätete tühjaks tõlgendamist vältida. Üldjuhul on seaduse sätetel mingi mõte ja eesmärk. Üldkogu pole aga KS § 88 lg 6 puhul tähelepanu pööranud, miks selline säte üldse olemas on. See on heidetud kõrvale üksnes põhjendusega, et sellest lähtumine muudaks distsiplinaarmenetluse ebaefektiivseks. Minu arvates see ei ole argument, millest lähtudes kohus saaks jätta normi kohaldamata, vaid argument, mida seadusandja võiks arvestada seaduse muutmisel.

13. Murettekitav on ka menetluse efektiivsuse kõrgemale seadmine menetlusaluse isiku õigustest. Distsiplinaarmenetlus on kahtlemata menetlus, mis võib mõjutada oluliselt negatiivselt kohtuniku õigusi. Olemuslikult on see sarnane töö- või teenistusvaidlusega. Üldkogu lähenemine tõstatab küsimuse, kas ka nendes vaidlustes saab töötaja/ametniku kaitseks kehtestatud normidest kõrvale minna pelgalt argumendiga, et need takistavad tööandja/riigiasutuse efektiivset toimimist.

(allkirjastatud digitaalselt)